

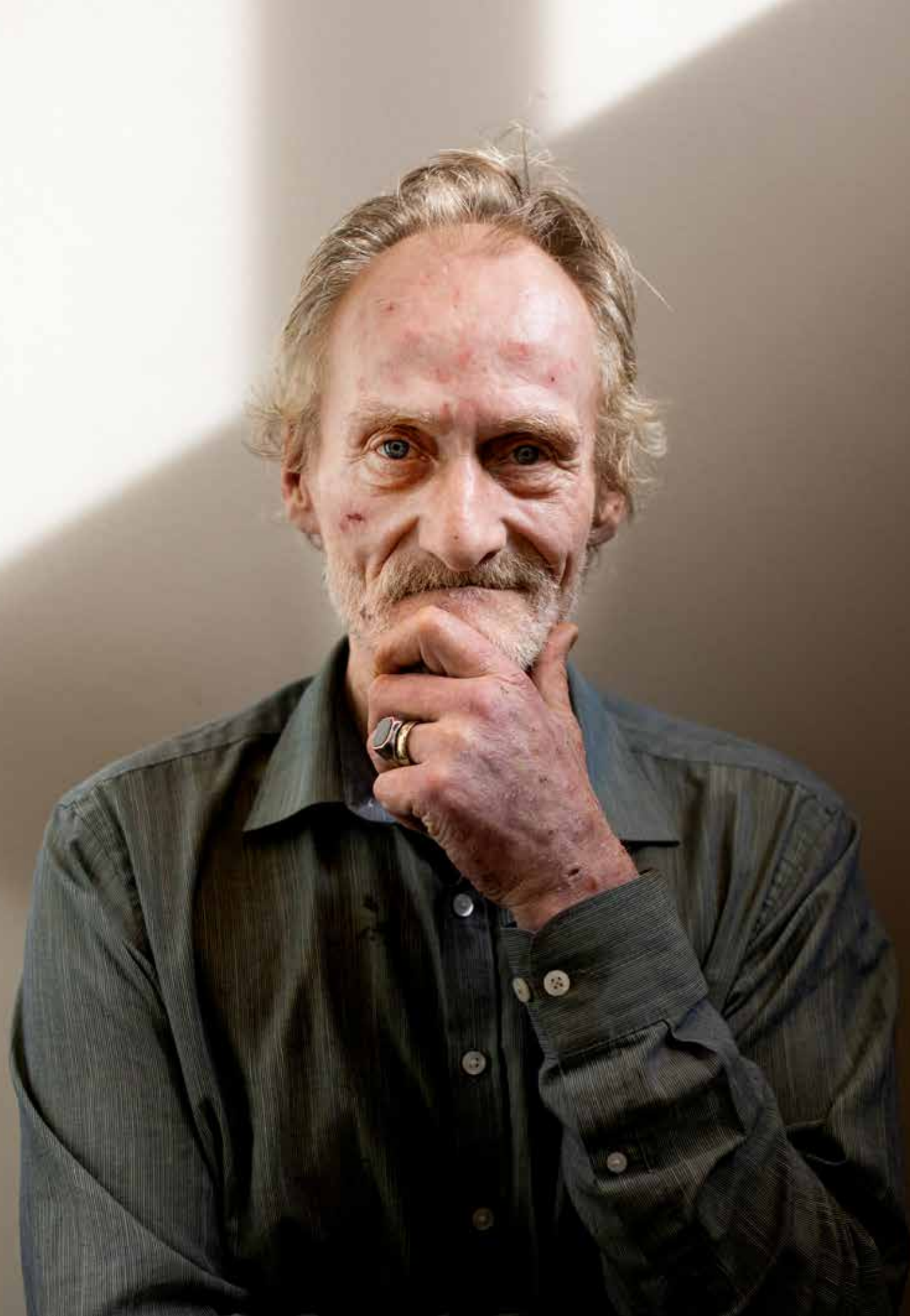

Å bo verdig

Frelsesarmeens innspill til boligsosialt arbeid

I Norge er det fremdeles mange som trenger å bli sett og hjulpet. Vi har klare meninger og politiske oppfordringer til hvordan vi kan jobbe for et enda bedre samfunn. Her er vår boligsosiale melding med ferske inntrykk – og forslag til hva som bør gjøres.

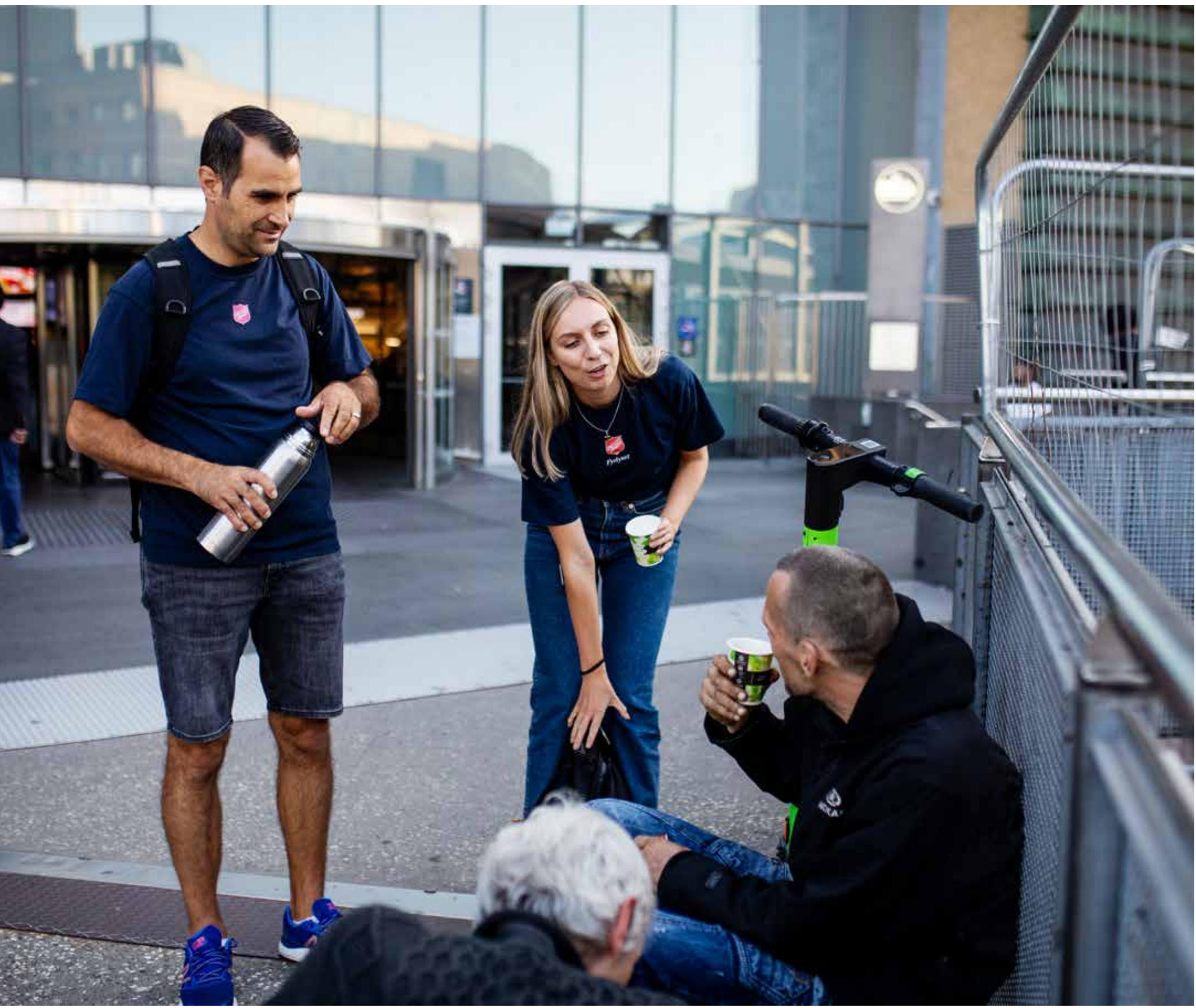
Frelsesarmeen mener alle kan bo med riktig bistand

Knut (65) har vært beboer på Den åpne dør i omtrent et år. Knut forteller at andre institusjoner kjentes ut som å bo på celle. Han har også bodd ute på gata. – Ved Oslo City er det en trapp med tak over, der pleide jeg å sove. Det er ikke noe hyggelig. Jeg har aldri bodd så fint som jeg bor her. Jeg får vasket klær og lage mat, smiler han. På Den åpne dør har Knut en egen leilighet med stor stue, soverom, kjøkken og stort bad.

– Jeg har problemer med å kalle dette en institusjon, dette er et hjem – mitt hjem, smiler han.

Fra Krigsropet nr. 44, 2021

Den åpne dør er Frelsesarmeens omsorgs- og botilbud til personer med rusutfordringer i Oslo.

Innhold

Innledning	side 6
Når tilgang til verdig bolig mangler	side 8
Når rett oppfølging til rett tid mangler	side 14
Når et tilpasset tilbud og hjem mangler	side 20

– Vi kartlegger og tar tempen på byen, sier miljøterapeut Madeleine Tegnander Plathe ved Fyrlysets oppsøkende tjeneste. Sammen med Gabi Udriou går hun bort til mennesker som lever mye av livet sitt ute, og hører hvordan de har det. Fyrlyset har hjulpet mange med å få startlån. Noen har fått hybel eller leilighet, andre bor på hospits eller i kommunal bolig. Flere får dessuten praktisk oppfølging og lærer seg å håndtere bosituasjonen gjennom Frelsesarmeens Bosatt. *Sitat og bilde er hentet fra Krigsropet nr. 40, 2021*

Hva betyr det å bo? Hva er et hjem?

Dette er viktige spørsmål i Frelsesarmeens boligsosiale arbeid. Vi mener at grensene må flyttes for hva som betegner et «godt nok hjem», og at den norske velferdsstaten må tenke nytt omkring hva et hjem er og skal være.

Å bo handler om mer enn fire vegger og et tak. Det handler om vårt grunnleggende behov for trygghet, tilhørighet og forutsigbarhet. Vi møter dessverre mange mennesker som ikke får dekket disse behovene – og som bor uverdige.

Frelsesarmeen er til stede i ulike faser og situasjoner av folks liv. I Norge er vi til stede i omkring 100 lokalsamfunn fra Vardø i nord, til Mandal i sør. Vi er å finne ute i gatene, i folks hjem, på våre væresteder, i våre korps (kirker og nærmiljøsentre) eller på et av våre tilbud som institusjoner, etterverns- og arbeidstreningstiltak. Vi møter mange mennesker med komplekse utfordringer i alle aldre.

Frelsesarmeen mener at alle mennesker uansett livssituasjon fortjener å leve et godt og rikt liv, slik vi tror at Gud ønsker for alle mennesker. Dette menneskesynet gjør at vi kan ikke være tause når vi erfarer store mangler og kritikkverdige forhold hos dem vi møter gjennom vårt arbeid.

Vi rystes over å se mange som bor utrygt, trangt, med dårlig standard og uten nødvendig hjelp og oppfølging. Dette gir fastlåste situasjoner spesielt for lavinntektsfamilier, mennesker med rus-utfordringer, nylig løslatte og eldre – målgruppene som denne meldingen omhandler.

**«Familiene trenger et godt hjem i et hyggelig nabolag,
der de føler seg trygge og kan sove godt om natta.
Boligen er selve kjernen i tilværelsen»**

*Ida Sollien Kjeldal, ansatt i Familiebosatt – Frelsesarmeens tilbud
som hjelper lavinntektsfamilier inn i trygge boforhold.*

En bredere tilnærming til de utfordringer vi har avdekket i dagens velferdssamfunn, finner du i «Der skoen trykker» – Frelsesarmeens politiske oppfordringer til hvordan vi sammen kan jobbe for et mer inkluderende samfunn.¹

I rapporten fra Fafo, «Veldedighet i velferdsstaten» (2023), peker forskere på fire forhold som går igjen, og som gjør det vanskelig å oppnå et bedre grunnlag for selvforsørgelse: boligsituasjon, gjeldsbelastning, stønadsnivå og status på arbeidsmarkedet.²

Dette stemmer overens med hva våre ansatte erfarer når de møter mennesker i vanskelige situasjoner. Mange har komplekse utfordringer og behov for hjelp på flere områder. Vi ser mennesker som sliter med høye leiepriser, og som må ta til takke med dårlige boforhold. Å komme seg videre i boligmarkedet ved å spare opp egenkapital oppleves som nærmest umulig når du har gjeld og/eller lave trygder og stønader, helseutfordringer eller lav utdanning. Spesielt utsatt er aleneforsørgere i lavtlønnede yrker uten mulighet til heltidsjobb på grunn av omsorgsansvar for barn. Å bo er kostbart, og for mange gir dette utfordringer med å kunne dekke andre nødvendige utgifter som mat og klær.

Vi har valgt å løfte stemmene til de vi møter og våre ansatte ute i felten, og takker for at vi får bruke disse brukerstemmene. Med deres egne ord og observasjoner peker de på noen av de mest prekære utfordringene i dagens boligsosiale arbeid.

Vi har alle et felles samfunnsansvar om å sørge for at alle mennesker i Norge bor trygt og med verdighet. Vi vet at politikerne våre kjenner på dette ansvaret, men vi etterlyser i større grad de gode løsningene – i hele kjeden fra de som trenger den ene natta på et trygt akutt overnattingssted til de som trenger en varig bolig med gode oppvekstvilkår for barna. Dette er noe vi i Frelsesarmeen arbeider for, og leter stadig etter de gode løsningene sammen med våre brukere. Frelsesarmeen ønsker å bidra aktivt i arbeidet med å utforme dagens og fremtidens sosiale boligpolitikk basert på vår kunnskap og erfaring som presenteres i denne meldingen.

Vi presenterer herved noen hovedutfordringer, hvor vi erfarer at det finnes et gap mellom teori og god praksis i dagens arbeid med bolig for de mest utsatte gruppene i samfunnet. Hovedutfordringene har en fellesnevner: Bolig er en del av løsningen – men det er også nødvendig å dekke andre trygghetsbehov og gi nødvendig hjelp som ivaretar hele mennesket og ut av den fastlåste situasjonen.

Sosialsjef
Wenche Walderhaug Midjord

Når tilgang til verdig bolig mangler

Målgruppe: Lavinntektsfamilier

«Nei nei, jeg vil ikke ha bursdag hjemme, da finner de ut at jeg deler rom med mamma».

Sitat fra et av barna i en familie som har fått hjelp av Familiebosatt, Frelsesarmeens tilbud som hjelper lavinntektsfamilier inn i trygge boforhold

«Jeg isolerer meg, leiligheten er så dårlig at jeg vil ikke invitere noen hit. For barna mine er det det samme. Hvis jeg blir invitert til andre, vil jeg ikke gå, for da må jeg invitere dem tilbake».

Alenemor som har fått hjelp av Familiebosatt

«Det største problemet er at strømmen går til stadighet, dette har jeg varslet om gjentatte ganger uten at det blir utbedret. På det verste kan strømmen gå ti ganger på ett døgn, og hver gang må jeg inn til naboen for å få skrudd den på igjen. Ofte må jeg stå opp midt på natten og vekke naboen for å skru på strømmen, det gjør at søvnen min blir avbrutt, og jeg får ikke den hvilen jeg trenger.»

Alenemor som har fått hjelp av Familiebosatt

«Vi ser dessverre mange lavinntektsfamilier som bor uverdige i Oslo, med en standard som er uetisk og med et lavmål – som vi andre hadde takket nei til, men som disse lavinntektsfamiliene dessverre ender opp med å bo i».

Ida Sollien Kjeldal, ansatt hos Familiebosatt

«Det beste er å flytte, jeg får vondt i magen. Hvis det er noe som blir ødelagt, kommer han (utleier) ikke for å fikse det. Han er flink til å jule og sier han skal komme i morgen, men han dukker ikke opp».

Alenemor som har fått hjelp av Familiebosatt

«Ved utflytting fylte vi ut tilstandsrapport, jeg trodde alt var greit og at jeg skulle få tilbake depositumet mitt. Etterpå skrev utleier på at gulvet var ødelagt, og at jeg måtte dekke skader på kjøkkenet».

Alenemor som har fått hjelp av Familiebosatt

«Det er informanter som beskriver svært dårlige boforhold og utleiere som behandler dem dårlig. En informant beskriver at fastlegen er enig i at boforholdene er sykdomsfremmende. En annen informant har opplevd å være utestengt fra egen leilighet uten varsel som følge av en for sein betaling av husleie. Mange informanter ønsker seg bedre boforhold. Utfordringen er at de har svært liten mulighet for å komme seg videre i boligmarkedet.»

Rapport fra Fafo, «Veldedighet i velferdsstaten»², som presenterer resultatene fra en kartlegging av Frelsesarmeens tilbud om mathjelp i Oslo, Drammen og Sarpsborg i november 2022

«Familiebosatt er den eneste som har brydd seg om meg og familien siden vi kom til Norge».

Alenemor som har fått hjelp av Familiebosatt

«Vi har gang på gang sett barnefamilier bo med mugg, fukt, råte, veggdyr, trekk, manglende rømningsvei, ikke tilfredsstillende kjøkken og uhygieniske forhold på utsiden med sprøytespisser og søppel. Det er ingen som fører tilsyn med de useriøse utleierne, og dette rammer også andre enn kun barnefamilier – det rammer de som har minst og er mest utsatt i samfunnet vårt. Skal vi ha det slik?»

Ida Sollien Kjeldal, ansatt hos Familiebosatt

FRELSESARMEEN ERFARER:

Lavinntektsfamilier er ofte på desperat boligjakt. Mange opplever å gå på visning etter visning, og blir ofte valgt bort til fordel for andre med mer stabil inntekt/livssituasjon.

Resultatet er at svært mange lavinntektsfamilier ender opp med å bo i de dårligste leilighetene i markedet. Mange leieforhold finansieres via Nav, men Nav har ofte ikke kapasitet til å kontrollere boligens standard. Dette kan medføre at Nav dekker leiekostnader for leiligheter med sikkerhetsmangler og/eller lav kvalitet – ofte med en uverdig standard som er totalt uakseptabelt for de fleste av oss.

Utfordringer med bolig medfører stress, søvnløse netter og bekymringer som også går ut over barna. Foreldre forteller at dette stresset blir altoppslukende og påvirker hverdagen, de er slitne og tålmodigheten ovenfor barna påvirkes. Å søke jobb eller håndtere helseutfordringer

oppi dette blir nærmest umulig. En trygg bolig må komme på plass først, dette er grunnmuren i tilværelsen.

Etter at boligen er på plass kan man ta tak i andre utfordringer. Mange foreldre i lavinntektsfamilier står langt unna fast arbeid, har en ustabil tilknytning til arbeidslivet, og må tidvis benytte seg av Navs ulike støtteordninger. Økonomiske utfordringer er en kilde til familiestress og psykisk uhelse.

Familiebosatt er et tiltak som driftes av Frelsesarmeen og har fire ansatte i 2,8 årsverk. Tiltaket jobber for å skaffe lavinntektsfamilier et trygt og varig boforhold, og tilbyr blant annet støttesamtaler og økonomisk veiledning. Frelsesarmeen gir også direkte hjelp til familier som står uten bolig, eller mangler mat/klær. Det er viktig at familiens totale bosituasjonen blir tatt med i kartleggingen av familien, spesielt

◀ Bilder som viser eksempler på hva Frelsesarmeen har funnet av uverdige forhold blant lavinntektsfamilier i Oslo – som søppel og uhygieniske forhold ved innflytting, skader og mugg. Vi ser også at mange av familiene ikke har god nok kunnskap om egne rettigheter, og om hvor de kan få hjelp til å hevde sine rettigheter i et leieforhold hvor mangler ikke blir utbedret.

med tanke på ivaretagelse av barns rettigheter og behov.

I 2022 hjalp Familiebosatt 89 familier, hvorav 137 barn. Vi mener at disse 137 barna er «toppen av isfjellet», og det er behov for en styrking av tilbud som Familiebosatt representerer.

Flere av familiene vi møter vet ikke hvem de skal kontakte for å få hjelp. Mange lever med vedvarende stress og blir værende i de dårlige leilighetene. Det er for vanskelig å skaffe seg en ny leilighet, og/eller familiene har ikke god nok kunnskap om rettighetene sine. Ingen skal måtte stå i en slik fastlåst situasjon alene, og vi ser at våre tilbud og tiltak bidrar til å gi håp og viktig hjelp til forandring.

Vi ser den avgjørende betydningen av at familiene opplever håp og mestring i hverdagen. For å få til dette må vi stadig jakte etter strategier som setter familien i «førersetet», og øke medvirkningen i alle ledd, tilpasset de ulike familienes styrker og utfordringer. Håpsdimensjonen kommer når man jobber med familien i et helhetlig perspektiv, parallelt med de praktiske utfordringene. Vi ser at økt grad av håp og muligheten til å se seg selv på en positiv måte framover i tid er en av de sterkeste driverne for å oppnå større stabilitet og langsiktige løsninger for familien.

Frelsesarmeen mener at det er et stort behov for å legge enda større vekt på å koordinere tjenester som familiene trenger for å kunne oppnå god livskvalitet. Trygge og gode boforhold må være en forutsetning, og at de familier som

trenger ekstra hjelp får den nødvendige oppfølgingen og veiledningen. Dagens hjelpeapparat trenger flere hjelpere med god tid, fleksible rammer og høy grad av tilgjengelighet. Det er mange familier som trenger mer personlig hjelp og støtte til konkrete oppgaver. Kontakten med familiene kan bli avsluttet litt for raskt. Vi ser familier som trenger ekstra bistand til oppgaver knyttet til for eksempel flytting, BankID, søke om redusert betaling i barnehagen, endring av folkeregistrert adresse, med mer. Dette er oppgaver som kan kreve tett oppfølging, og som er vesentlig å få løst raskt for å komme seg over kneika og videre i livet.

Frelsesarmeen mener at det må føres en bedre kontroll av uverdige leiligheter. Leieboerforeningen, Norsk Eiendom, Nedenfra Ideelt AS og Pådriv har kommet med forslag om å sette en ny standard for leiemarkedet med «Boligmerket» – noe Frelsesarmeen mener er et godt initiativ og et mulig steg i riktig retning for å synliggjøre kvaliteter i utleieobjekter ovenfor leietakere, samtidig som at utleierye får hjelp til å påse at utleieobjekter ivaretar nødvendige sikkerhets- og kvalitetskrav.³

Frelsesarmeen mener at det trengs en grundigere kartlegging av leiemarkedet, og om de opplevelser og erfaringer som lavinntektsfamilier typisk gjennomgår. Nasjonal strategi for den sosiale boligpolitikken (2021–2024, punkt 3.11) vektlegger et behov for mer kunnskap, og et tydeligere samarbeid mellom offentlig og ideell/frivillig sektor – for å kunne yte en mer helhetlig, treffsikker og samordnet innsats som kan lede til varige og gode løsninger for den enkelte familie.⁴

FRELSESARMEEN ETTERLYSER:

- **Mer og bedre koordinering av tjenester inn mot lavinntektsfamilier hvor det offentlige i større grad samarbeider med ideelle aktører.** Dette vil gi et hjelpeapparat som tilbyr enda større bredde i hjelpen som gis opp mot ulike utfordringer samtidig (som helse- og økonomiske utfordringer). Vi mener at et fleksibelt tilbud som ivaretar menneskers helhetlige situasjon, er den eneste bærekraftige måten å hjelpe familier inn i en mer stabil tilværelse.
- **Det trengs en uavhengig klageinstans som er lett å få kontakt med ved dårlige leieforhold,** og som gir hjelp til å sikre leietakernes rettigheter. Husleietvistutvalget er nå gjort nasjonalt som et landsdekkende tilbud, men de tilbyr en byråkratisk form for hjelp som vi ser er lite tilgjengelig for vår brukergruppe.
- **En tilsynsordning/bedre kontroll av utleieleiligheter, med utvikling av en minimumsstandard for utleieboliger.** Dette burde ha vært på plass spesielt for leiligheter som finansieres via Nav.
- **Grundigere kartlegging av leiemarkedet og tiltak mot diskriminering av barnefamilier med Nav-garanti i utleiemarkedet.**

►
På vårt tiltak Grefsen kortidsboliger i Oslo kommer barnefamilier som ofte er i en krisepreget tilstand. Her får de trygghet og nødvendig ro til å finne et stabilt hjem for familien.

Når rett oppfølging til rett tid mangler

Målgruppe: Mennesker med rusutfordringer, eller som nylig har gått gjennom rehabilitering/er nylig løslatt.

«For meg er det viktig å ha en trygg bolig, et sted du kan låse døra og ikke være redd for at noen stjeler fra deg. Jeg ønsker å ha folk på besøk også, da. Jeg trenger å være sammen med andre, men vil velge det selv. Også trenger jeg en jobb, å ha noe å gå til. Det er veldig hyggelig at det skjer noe felles som å spise mat sammen, for eksempel, men det er ikke alltid lett å få med seg at det skjer noe.»

*Beboer ved FAbø, hentet fra Frelsesarmeens årlige brukerundersøkelse (2022).
Frelsesarmeens botilbud FAbø tilbyr oppfølging i egen bolig med mål om å fremme mestring i eget liv.*

«Skal man få til noe, er det viktig med en trygg base. Alle vil ha leilighet, men vi ser at for noen er det en utopi til å begynne med. Vi må skyn- de oss sakte. Hopper vi over noen trinn, blir fallet stort. De som har en endring når det gjelder rus, klarer seg best. Men da kommer også de fysiske og psykiske problemene opp, ikke minst ensomhet».

Sosionom Eva Thømt, leder for Fyrlysets oppsøkende tjeneste, sitert fra Krigsropet nr. 40, 2021. Fyrlyset er et kontaktsenter for mennesker med rusutfordringer i Oslo, hvor besøkende kan få dekket sitt grunnleggende behov for mat, drikke, klær og hygiene.

«Da jeg møtte han, hadde han for første gang på 15 år gått over broa og flyttet seg ut av dette området. Han hadde levd isolert, brukt mye alkohol og ikke hatt kontakt med hjelpeapparat eller bydel. I den gamle bygårdsleiligheten lå det uåpna brev ved inngangen. Det var mugg i stua og det lå eiendeler i stabler fra gulvet og opp med et støvlag over.»

Helene Skaatan, seniorveileder i Frelsesarmeens eldreomsorg.

«Nå er det mange rullatorer her på Gatehospitalet. Slik var det ikke før. Dette er en utvikling og utfordring vi må ta inn over oss. Pasientene våre har blitt eldre og dårligere enn tidligere. Det er for så vidt et godt tegn, det betyr at systemet tar bedre vare på denne gruppen, og at de lever lenger. Men dette utløser et nytt behov som enda ikke finnes i hjelpeapparatet».

Linn Råmundal, avdelingsleder Frelsesarmeens Gatehospital i Oslo.

«De som går ut herfra, går gjerne videre til kommunal bolig. Det er en ganske hard overgang for mange. Jeg skulle ønske systemet var flinkere til å følge dem, trinn for trinn.»

Silje Herbrandsen, daglig leder på «Den åpne dør», sitert fra Krigsropet nr. 44, 2021. Den åpne dør er et botilbud i Oslo til mennesker med rusutfordringer.

«Institusjonsplasser for mennesker med rusutfordringer legges ned, og flere skal ut i egen bolig. Frelsesarmeen ser på dette med stor bekymring – vi ser at bydelene ikke er rigget godt nok for å ta imot disse menneskene. Hvordan skal mennesker som ikke klarer seg selv på institusjon klare å bo selv?»

Signe Haukvik Haugen, prosjektleder for Fremtidens boliger i Frelsesarmeens rusomsorg.

«De tre viktigste ting ved løslatelse som sikrer rehabilitering er - bolig, arbeid og positivt nettverk. I St.meld. nr. 37 når det gjelder tilbakeføringsgaranti står det blant annet at samfunnet må gi all mulig støtte når lovbryster selv gjør sitt beste for å komme seg på bena, og gi tilbud som alle borgere har rett til, som bolig, utdanning, levebrød og helsetjenester. Men nesten hver uke får vi i Fængselsarbeidet et spørsmål om å hjelpe med bolig etter løslatelse. Altfor mange innsatte løslates uten bolig, arbeid, opplæringsmuligheter og behandlingskontakt, og faller tilbake til kriminalitet og rus. Det kan være vanskelig å orientere seg i byråkratiet, og det kan være helt avgjørende at tilbudene er på plass i akkurat rett øyeblikk.»

Yury Zelentsov, leder av Frelsesarmeens fængselsarbeid i Norge.

«En person med rusavhengighet skulle fått tildelt en koordinator som kan være fleksibel både på arbeidsoppgaver og arbeidstid, og som kan følge den enkelte over lang tid. Det hadde skapt en trygghet og en forutsigbarhet for den enkelte. Man burde også hatt muligheten til å gi mange timers oppfølging i den sårbare overgangen fra institusjon til egen bolig, og heller trappet ned over tid.»

Guro Berg, sosionom og boveileder ved «Trygt hjem», sitert fra Krigsropet nr. 45, 2022. Prosjektet «Trygt hjem for hjemløse» ble opprettet i 2021 i Bergen.

«Det finnes ikke noe tilbud til eldre i aktiv rus og med en atferd som gjør at de ikke passer inn i et vanlig sykehjem. Denne gruppen blir gjerne raskere gamle enn andre eldre uten rusutfordringer. Vi ser mange 60-åringer med en kropp som en typisk 80-åring. Mange har ikke hatt en god kropp på lenge, og har en kompleks smerteproblematikk. Dette er lettere å håndtere hvis man bor trygt»

Linn Råmundal, avdelingsleder Frelsesarmeens Gatehospital i Oslo. Gatehospitalet er et helse- og omsorgstilbud til mennesker med alvorlig rusmiddelavhengighet.

«For noen handler det ikke engang om «kunsten å bo», men om «kunsten å være ett sted». Bare det at de blir boende her sammenhengende i noen uker, og ikke ender med å sove under en bro etter noen dager hos oss, kan være en seier».

Mona Skaug, daglig leder på Fagerborg, sitert fra Krigsropet nr. 42, 2021. Fagerborg er et korttids-botiltak i Oslo som kartlegger boevne, rusbruk, funksjonsnivå og behov for mennesker i aktiv rus.

Etter tre år i rusbehandling fikk Boris leilighet gjennom Bosatt. Han uttrykker at han har fått verdifull oppfølging av de ansatte: – Jeg husker at i den første samtalen vi hadde, så sa jeg: «Jeg vil bli sett.» Jeg er ikke typen som ber om hjelp, men nå har jeg skjont det. Takket være dere på Bosatt har jeg fått det til.

Bilde og sitat er hentet fra Krigsropet nr. 46, 2021.

FRELSESARMEEN ERFARER:

Frelsesarmeen mener at alle kan bo med riktig bistand. Mennesker som har behov for bo-oppfølging bør få dette tilpasset individuelle behov og funksjonsnivå, og samtidig få muligheten til å kunne leve hele liv i en varig bolig.

Vi ser at mange ikke klarer å bo uten tilpasset oppfølging og bo-trening. Vi erfarer at det er mangel på nødvendig støtte og oppfølging, spesielt i overgangsfaser fra institusjon/soningsopphold og inn i egen bolig. Dette er en sårbar overgangsfase, og her svikter dagens system.

Vi ser flere typiske utfordringer som er gjengangere for denne målgruppen: Relasjonelle utfordringer etter et langt liv i aktiv rus eller som innsatt gjør at du unngår å be om hjelp/bistand av familie/tidligere nettverk. Tabu knyttet til kriminalitet, rus og/eller psykisk helse fører til ekskludering i arbeidsliv og i det sosiale liv. Det er vanlig å føle på en skam over å ikke vite hvordan man «lever og bor» i egen bolig, eller hva som forventes av deg. Vi ser mange som strever med å få en god struktur i hverdagen, og har utfordringer med å møte opp til avtaler med hjelpeapparatet. Ensomhet og manglende nettverk bidrar til isolasjon. Flere har økonomiske utfordringer og gjeld, og føler seg fastlåste i en ond sirkel. Dette gjør det vanskelig å anskaffe en verdig bolig selv i det private markedet. Mange får avslag på søknad om bostøtte, og blir avhengig av supplerende sosialstønad for å kunne betale husleie – dette gjelder spesielt de med minstepensjon/trygd. Vi møter mange som har tillitsbrudd med Nav, og/eller for liten kunnskap om egne rettigheter, som igjen fører til brudd i tjenester og gir sosiale/helsemessige konsekvenser.

Konsekvensen av fragmenterte tjenester og mangelfulle tilbud er tydelig: Altfor mange får tilbakefall til rus og/eller kriminalitet. Vi får «svingdørspasienter» og mennesker som går inn og ut av fengsel. Dette er kostbare påkjenninger for det enkelte mennesket, i tillegg til at det er kostbart samfunnsøkonomisk.

Dagens hjelpeapparat må i langt høyere grad anerkjenne de utfordringene som denne målgruppen opplever. Det er et større behov for samarbeid på tvers av organisasjoner, etater og fagfelt for å få bukt med boligutfordringene vi står i – spesielt nå som politiske føringer fører til stadige nedleggelser av institusjoner og lavterskeltiltak. Hvor skal disse menneskene bo og leve?

Frelsesarmeen mener at det er et sterkt behov for et mer differensiert tilbud: Lavterskeltilbud og akutt overnatting (mennesker i aktiv rus), institusjoner med ulik grad av bemanning og tilbud tilpasset målgruppen (mennesker i aktiv rus, men ønsker å bli rusfrie), og et tilpasset oppfølgingstilbud til de med egen bolig (mennesker som er nylig løslatte, nylig er rusfrie, eller har høyt funksjonsnivå i tillegg til rusutfordringer).

Frelsesarmeen mener at et trygt hjem skapes ikke av den som skal bo i boligen alene. Det kreves et godt nærmiljø, trygge og forutsigbare rammer, innhold i hverdagen og tilhørighet til lokalsamfunnet. Ideelle aktører, som Frelsesarmeen, har en rekke tiltak som bidrar til økt psykisk, fysisk, somatisk og åndelig helse. Felles for disse ettervern-tiltakene er at de gir rus-

frie sosiale arenaer, nye nettverk, meningsfulle aktiviteter og verdifull arbeidstrening. Rusbehandling er kostbart, behandlingstiden er blitt kortere og mange går i dag inn og ut av rusbehandlingsopphold – som kunne vært unngått dersom ettervernet hadde fungert bedre.

Frelsesarmeen mener at saksbehandlingen i fengslene må gå raskere. Vi erfarer at progresjonen i prosessene for å sikre gode overganger altfor ofte bremses opp. For innsatte som ikke soner veldig lange dommer, men som trenger oppfølging i forhold til bolig, erfarer vi at prosessene starter for sent. Man rekker ikke å få en god struktur klar før man løslates, og perioden rett etter løslatelse blir derfor veldig sårbar med tanke på å skulle falle tilbake i gamle mønstre. Samtidig må bolig ses i sammenheng med arbeid, etablere nye nettverk og gjenopprette private relasjoner med familie/barn.

Vi ser også utfordringer for innsatte som mister boligen sin som følge av soning, og blir i stedet registrert med adresse i fengselet. Ved løslatelse har man da ikke automatisk tilhørighet til den kommunen man tidligere bodde i, dette kan oppleves som vanskelig for de som ønsker seg tilbake til kommunen. Vi har også erfart saker der hvor den innsatte ikke får lov å gjen-bosette seg i kommunen grunnet lovbruddet. Da er det essensielt at de byråkratiske prosessene med å etablere seg i ny kommune ikke tar for lang tid.

Frelsesarmeen mener at dagens system mangler et fullverdig tilbud for eldre i aktiv rus. Vi erfarer at mange ikke klarer å bli helt rusfrie og lever hele sitt liv med en eller annen form for medisinerings/selvmedisinering. Samtidig har helseutfordringene til denne gruppen økt, mange lever lenger og vi ser stadig flere eldre i aktiv rus med sammensatte atferds- og helse-

utfordringer. Denne målgruppen har behov som kan være vanskelig å imøtekomme på et vanlig sykehjem, både med tanke på de ansatte som kan mangle kompetanse om målgruppen, men også i møte med de andre pasientene som ikke har rusutfordringer.

Frelsesarmeen mener at det også er et ytterligere behov for tilrettelagte tilbud for eldre i aktiv rus med enda større og svært komplekse atferds- og helseutfordringer. Det trengs mindre enheter med færre pasienter – denne målgruppen har et sterkt behov for en trygghetsbase og tett oppfølging helse- og sosialarbeidere. Dette vil også kunne gi hjemme-sykepleien en annen type og mer effektiv arbeidsbase tilpasset målgruppen.

Frelsesarmeen drifter Omsorg+ på Ensjø og Teisen i Oslo. Dette er et døgnbemannet bo- og aktivitetssenter for eldre i hovedsak over 67 år, med behov for egen tilrettelagt bolig. Et spennende pilotprosjekt ville ha vært et forsterket Omsorg+-konsept med trygghetsbemanning, som er også er åpen for eldre personer med rusutfordringer og som ikke får sykehjemsplass. Et slikt tilrettelagt tilbud vil kunne redusere rusbruk og gi bedre helse. Det vil være nødvendig med en lavere aldersgrense for å få plass på et slikt tilbud, siden typiske aldersutfordringer kommer tidligere.

Frelsesarmeen mener at tilbud som Gatehospitalet må sikres stabil finansiering, da de sørger for en tilrettelagt sykehusbehandling for mennesker med alvorlige rusutfordringer. Gatehospitalet har også et tilrettelagt palliativt tilbud, hvor pasienter kan få et trygt sted å dø og en verdig avslutning på livet sammen med ansatte som har kompetansen som trengs for å imøtekomme pasientens behov.

FRELSESARMEEN ETTERLYSER:

- **Det trengs flere differensierte boligtiltak som er individuelt rettet for mennesker med rusutfordringer/nylig løslatte** – som institusjon, samlokasjon av boliger med base (både med og uten døgn) og overgangsboliger.
- **Det må etableres permisjonsboliger/overgangsboliger**, som sikrer at alle innsatte får et bedre utgangspunkt med tanke på å bruke permisjonene opp mot løslatelse fornuftig og etter sin hensikt. Prøveperioden er viktig for å kunne kjenne mestring rundt det å bo, og klare å forholde seg til samfunnets øvrige rammer.
- **Bedre rutiner for avklaring av hvem som har ansvar for den innsatte**, hvor man «hører hjemme», mellom kommuner/bydeler i store byer.
- **Det må sikres gode alternativer i de tilfeller hvor det vedtas løslatelse med kort varsel og den innsatte ikke disponerer en bolig**. Når innsatte mangler nettverk og familie som kan stille opp, blir mange overlatt til seg selv. Gode alternativer kan sikres enten via Sosial og ambulant akuttjeneste (SAA), eller at det finnes disponible boliger gjennom for eksempel organisasjoner som Frelsesarmeen.
- **Det trengs et mer dynamisk oppfølgingstilbud etter behov**. Det er behov for egne koordinatorroller som gir tett individuell oppfølging over tid som sikrer gode overganger, brukermedvirkning og som gir skreddersydd hjelp til å kunne leve et selvstendig liv i egen bolig. Her bør det offentlige samarbeide i større grad med ideelle, som tilbyr et bredt aktivitets- og hjelpetilbud rettet mot ulike målgrupper og behov.
- **Kommunene må få øremerkede midler til ettervern for å kunne sikre gode aktivitets-, arbeids- og utdanningstilbud**. Ettervernstilbud er per i dag ikke en lovpålagt tjeneste, og det er risiko for at kommunene nedprioriterer denne typen tiltak når de statlige midlene til rustiltak skal fordeles.
- **Et pilotprosjekt med forsterket Omsorg+ for eldre i aktiv rus/ynge eldre i aktiv rus**. Det er et behov for samlokaliserte boliger for personer som har en alvorlig ruslidelse som på grunn av livsstil får aldersrelaterte sykdommer tidligere. De har derfor behov for omfattende somatiske helsetjenester tidligere enn andre grupper. Ansatte i disse boligene må ha helse- og sosialfaglig kompetanse, samt erfaring med målgruppen.
- **Flere botiltak for kvinner med rusutfordringer**. Mange opplever psykisk vold, overgrep og kontroll. Dagens rusbehandlinger er lite tilrettelagt for kvinner. Det trengs flere tilpassede tiltak, hvor deres situasjon kan bli bedre ivarettatt enn det vi ser i dag.⁵

Når et tilpasset tilbud og hjem mangler

Målgruppe: Vanskeligstilte eldre

«Jeg var i flere år i beredskap, i 24 timer i døgnet, hver eneste dag. Hjemmet opplevdes som et fengsel».

Pårørende i seniorveiledersamtale med Frelsesarmeens eldreomsorg

«Det er rart å ha levd et langt liv og så oppleve å bli frakobla resten av samfunnet. Samfunnet tillater denne frakoblingen gjennom blant annet digitalt utenforskap. Når samfunnet vårt ikke er aldersvennlig, kan eldre oppleve diskriminering.»

Helene Skaatan, seniorveileder i Frelsesarmeens eldreomsorg

«Det er kaldt å bo hjemme og varme opp et helt hus. Vinteren kan bli ensom».

Bruker/eldre person som vi er i kontakt med gjennom seniorveiledertjenesten og Telefонтjenesten i Frelsesarmeens eldreomsorg

«Det kan være vanskelig å avdekke brudd på menneskerettigheter i hjemmet når omsorgen ytes en-til-en. Hjemmet kan bli en form for institusjon hvor den viktige sosiale støtten uteblir. Mange blir ikke godt nok ivaretatt hjemme og mange pårørende blir syke.»

Helene Skaatan, seniorveileder i Frelsesarmeens eldreomsorg

«Det at eldre skal bo lengst mulig hjemme er vel og bra, men når boligen ikke er tilrettelagt og fører til isolasjon og mangel på sosial støtte, så fratas man livskvalitet. Det er uverdig eldreomsorg slik vi ser det. Omsorg+ skal være med på å gi eldre en god og trygg alderdom. Der får man muligheten til å ha en aktiv alderdom, eie sin egen hverdag og være en del av et felleskap. Det er viktig at Omsorg+ ikke brukes som et alternativ til sykehjem. De som tildeles plass ved Omsorg+ bør kunne nyttiggjøre seg av tilbudet, det er da det blir meningsfylt å flytte til et slikt type bofelleskap.»

Rona Therese Reistad, seksjonsleder i Frelsesarmeens eldreomsorg

«Lukten som møtte meg i inngangsdøra var intens. Askebeger, energidrikk, rå egg, telefon og papirer med telefonnummer lå tilgjengelig ved puta i senga. I første samtale forteller mannen at han ikke hadde vært ute på flere måneder. Han hadde flere tjenester fra bydelen, og ventet på å få støttekontakt som kunne være med han ut. På grunn av en langvarig funksjonsnedsettelse levde han nå livet sitt fra sengekanten. Han hadde ikke matlyst, ønsket ikke å spise alene, og i kjøleskapet var det mye mat som var utgått på dato. Fra en armlengdes avstand hadde han tilgang til stuebordet. I mine øyne var det litt kaotisk og overfylt og jeg foreslå om vi skulle rydde stuebordet. Jeg fikk et tydelig nei til dette og jeg forsto at stuebordet skulle være akkurat slik det var. Stuebordet inneholdt livet til mannen. Før jul tok jeg med en julestjerne til han. Da han så blomsten, sa han: – Rydd plass på bordet, den skal stå på midten. Han startet å gråte».

Helene Skaatan, seniorveileder i Frelsesarmeens eldreomsorg

«Vi er 79 og 83 år, og bor i en kommunal bolig. Vi har flere ganger meldt fra om mugg i leiligheten. Vi har begge allergi og astma. De som har ansvar for boligen har ikke tid til å komme. De har gitt beskjed om at vi kan vaske det av med klorin.»

Bruker/eldre person som vi er i kontakt med gjennom seniorveiledertjenesten og Telefонтjenesten i Frelsesarmeens eldreomsorg

«Det er viktig å vite at husleia er forutsigbar og at den ikke stiger enormt. Det er viktig å vite hva du har å leve av ut ifra det du betaler i husleie. I mitt tilfelle er det nå en stigning på kroner 10 000 i måneden i husleie. Det vil da være vanskelig for folk å betale dette og å klare å leve av det resterende. Det er ikke mange som har 10 000 ekstra i måneden til å sette av.»

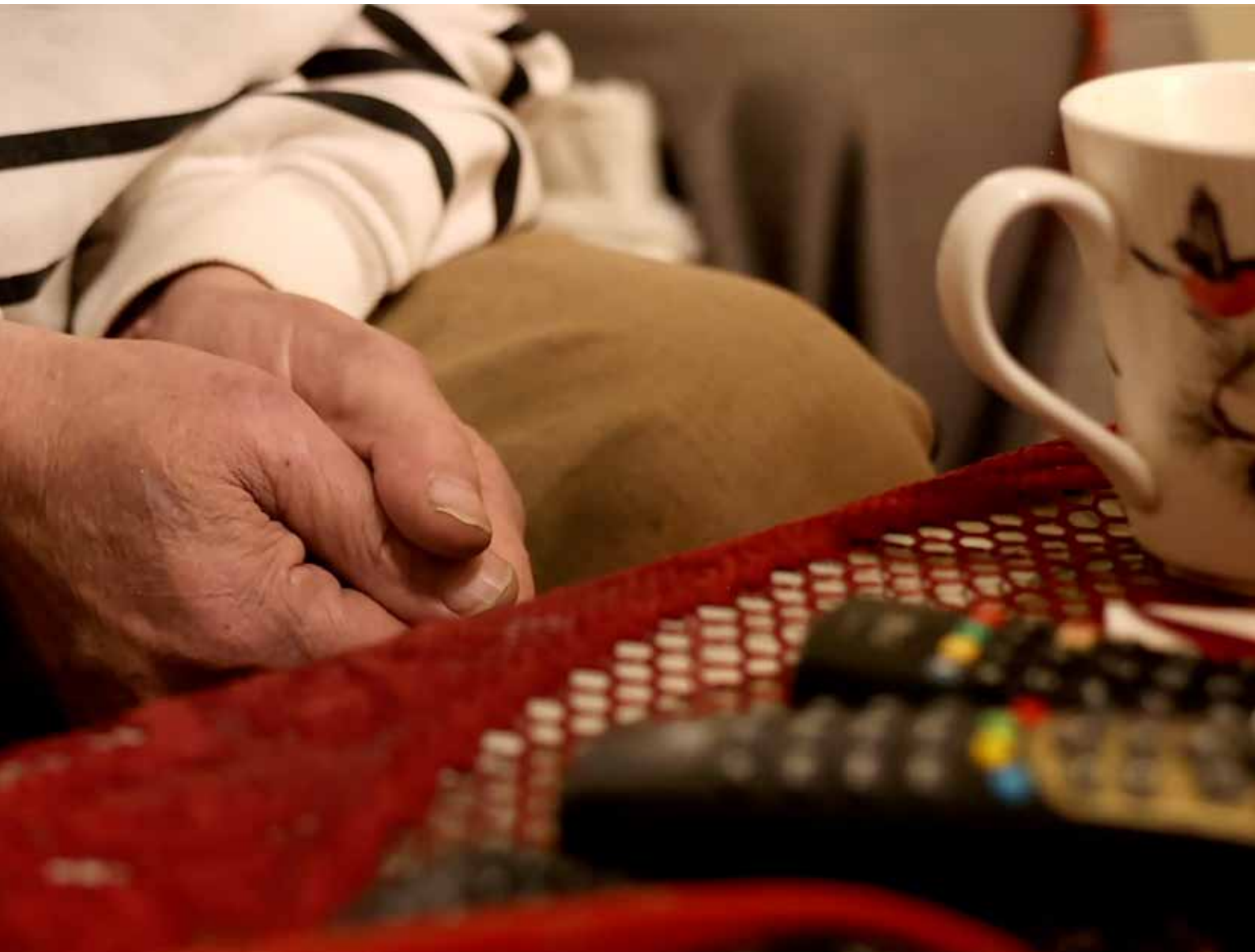
Bruker/eldre person som vi er i kontakt med gjennom seniorveiledertjenesten og Telefонтjenesten i Frelsesarmeens eldreomsorg

«Å bo trygt betyr å ha en trygg hverdag. Det betyr å ha et bedre liv hvor en kan leve på en helt annen måte. Det er å føle en trygghet i det du gjør og er med på i hverdagen.»

Bruker/eldre person som vi er i kontakt med gjennom seniorveiledertjenesten og Telefонтjenesten i Frelsesarmeens eldreomsorg

«Behovet for omsorg og hjelp er avhengig av helsen, men det er viktig å få praktisk hjelp når jeg trenger det utenfra.»

Bruker/eldre person som vi er i kontakt med gjennom seniorveiledertjenesten og Telefонтjenesten i Frelsesarmeens eldreomsorg

FRELSESARMEEN ERFARER:

Frelsesarmeen møter eldre som opplever at hjemmet føles mer som en institusjon enn et hjem når det offentlige trer inn. Eldre med funksjonsnedsettelse og helsemessige utfordringer mister muligheten til et sosialt fellesskap som en kunne fått i et mer tilrettelagt bofellesskap eller institusjon. Flere eldre er leietakere, og har ikke tilgang til boligmarkedet.

Ikke alle eldre har råd til å kjøpe ny egnet og tilpasset leilighet, da verdien på eksisterende bolig er for lav til å kunne kjøpe noe nytt. Kun tre av ti bor i en bolig som er tilpasset for alderdom og nedsatt bevegelse. De færreste mener at det er deres ansvar å skaffe en tilrettelagt bolig.⁶

◀ Frelsesarmeen mener at det å bo selvstendig, men med mulighet til fellesskap, er viktig. Historiene vi hører og erfaringer som gjøres ved hjemmebesøk gjør at Frelsesarmeen ser med bekymring på den omfattende nedleggelsen av sykehjem og andre tilpassede institusjoner for eldre.

I over 100 år har Frelsesarmeen arbeidet med eldreomsorg, og vi har opparbeidet en solid innsikt og erfaring på feltet. Frelsesarmeen drifter i dag to bo- og aktivitetssentre for eldre med behov for egen tilrettelagt bolig. Omsorg+ har trygghetsbemanning gjennom hele døgnet, og hjemmetjenesten yter de vedtaksbaserte helsetjenestene. Under samme tak tilbys et variert aktivitetstilbud, kafé som også er åpen for lokalmiljøet, velværetilbud og felles måltider. Hensikten er å skape et trygt bomiljø, å oppleve mestring, forebygge sykdom og helsemessige utfordringer, styrke sosiale nettverk, god ernæring – og i størst mulig grad leve selvstendig. Beboerne er med på å utarbeide aktivitetssinnhold og brukerråd – og får ansvar. Omsorg+ skal ikke være et avlastningstilbud for personer som ikke kan bo hjemme. For at Omsorg+ skal fungere etter hensikten er det nødvendig at det ikke samtidig legges ned sykehjemsplasser.

Frelsesarmeen arbeider også oppsøkende. Hver uke møter vi hundrevis av eldre rundt omkring i landet som kommer til Frelsesarmeens tilbud for fellesskap. Gjennom historiene vi hører, erfaringer fra hjemmebesøk og i samtale med pårørende ser vi at bosituasjonen for eldre er utfordrende og bærer med seg mange komplekse sider.

Et hinder for en trygg og god aldring i egen bolig, er et boligmarked som er aldersfiendtlig og som ikke har egnede boliger og bomiljø. Den politiske retningen er at eldre skal bo lengst mulig hjemme i egen bolig, i takt med at tilbudet om sykehjemsplasser bygges kraftig ned. Frelsesarmeen erfarer at mange eldre bor i boliger med dårlig standard og/eller bor i bolig

som ikke er tilrettelagt for funksjonssvikt (ikke universelt utformet (UU), mangler heis, etc.). Dette fører til ensomhet og isolasjon i kombinasjon med mangel på tilstrekkelig hjelp. Dette fører i sin tur ofte til dårlig appetitt og ernæring, nedsatt helse og funksjonsevne.

Vi ser med bekymring på at det er vanskeligere å avdekke rettighetsbrudd når pasienter blir isolert i eget hjem og/eller mangler pårørende. Vi erfarer også at eldre opplever digital diskriminering, og aldersdiskriminering i forhold til tilgang til psykiske helsetjenester – som igjen har innvirkning på folks opplevelse av å bo trygt.

Frelsesarmeen mener at et aldersvennlig bomiljø innebærer at alle skal kunne bo trygt og godt i alle aldre, og at du har mulighet til å klare deg gjennom alle livshendelser. Et hjem og et bomiljø skal bidra til en opplevelse av tilhørighet og god livskvalitet uavhengig av funksjonsevne, og et inkluderende lokalsamfunn innebærer at alle har mulighet til å delta, bli sett og hørt. Eldre er en viktig ressurs for samfunnet, og vi som samfunn må anerkjenne de eldres kompetanse i større grad.

Frelsesarmeen mener at det å bo selvstendig, men med mulighet til fellesskap, er viktig. Vitnesbyrd fra mennesker som flytter inn på Omsorg+ forteller om en hjemmesituasjon som bidro til isolasjon og ensomhet. Historiene vi hører og erfaringer som gjøres ved hjemmebesøk gjør at Frelsesarmeen ser med bekymring på den omfattende nedleggelsen av sykehjem og andre tilpassede institusjoner for eldre.

FRELSESARMEEN ETTERLYSER:

- **Økt samarbeid med ideelle organisasjoner for utbygging av mer dynamiske bo-løsninger for eldre.** Konsepter som Omsorg+ må satses mer på, videreutvikles eller gjøres til en del av en hybridløsninger – hvor målet er tilrettelagt bolig til rett tid og på rett sted.
- **En tyngre vektlegging av ernæring hos hjemmeboende eldre.** Det er behov for en helhetlig tenkning om underernæring, isolasjon og ensomhet. Dette kan løses i et større samarbeid mellom offentlige tjenester, ideelle organisasjoner og pårørende.
- **Større nasjonal bevissthet omkring å avdekke behov og kartlegge levekår.**
- **Lovfestet tilbud om forebyggende og helsefremmende besøk hos eldre,** både for å styrke den enkeltes mulighet til å bruke egne ressurser og for å kunne avdekke uverdige forhold og rettighetsbrudd i hjemmet.
- **Antall sykehjemsplasser må økes** – ikke reduseres.
- **Helhetlige hjelpetilbud som ivaretar psykisk helse uavhengig av funksjonsevne og alder.** For å kunne bo trygt hjemme er det behov for flere ambulerende tilbud som digitalhjelp og psykisk helsehjelp i hjemmet.
- **Kompetansehevende tiltak i hjemmetjenesten må styrkes og tilgjengeliggjøres for alle.** For å ivareta pleie på best mulig måte og gjøre hverdagen tryggere, bør en organisere arbeidet i hjemmetjenesten i små team. Dette gjør at en ivaretar eldre på en mer verdig og forsvarlig måte, gjennom mer tydelige rammer og tettere relasjoner. Dette vil bidra til økt trygghet og trivsel, og kunne øke mulighetene til reell medvirkning for den eldre.
- **Et tettere samarbeid mellom det offentlige og ideelle aktører om å ivareta eldre som ikke har pårørende.**

KILDER

¹ «Der skoen trykker. Frelsesarmeens innspill til stortingsperioden 2021 – 2025.» Versjon 12.04.21. <https://frelsesarmeen-web.s3.eu-north-1.amazonaws.com/frelsesarmeen/Der-skoen-trykker-2021-frelsesarmeen-der-skoen-trykker-stortingsvalg-politiske-oppfordringer-sosiale-utfordringer-5.pdf>

² Fløtten, Tone. Frisell, Gunhild og Skog Hansen, Inger Lise. «Veldedighet i velferdsstaten. Hvem trenger hjelp til livsopphold fra de frivillige organisasjonene?» Fafo-rapport september 2023. <https://www.fafo.no/images/pub/2023/20845.pdf>

³ «Vil sette en ny standard for leiemarkedet med Boligmerket», 15.02.22, paadriv.no <https://www.paadriv.no/nyhet/vil-sette-en-ny-standard-for-leiemarkedet-med-boligmerket>

⁴ «Alle trenger et trygt hjem. Nasjonal strategi for den sosiale boligpolitikken (2021-2024)». Kommunal- og distriktsdepartementet, desember 2020. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nasjonal-strategi-for-den-sosiale-boligpolitikken-2021-2024/id2788470/>

⁵ «Norges offentlige utredninger 2023. Den store forskjellen. Om kvinners helse og betydningen av kjønn for helse» <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/horing-nou-2023-5-den-store-forskjellen/id2965691/>

⁶ «Husbankens boligundersøkelse», september 2022, <https://biblioteket.husbanken.no/arkiv/dok/Komp/Husbankens%20boligundersokelse%202022.PDF>

Ytterligere kildehenvisninger:
Høringssvar fra Frelsesarmeen til ny boligsosial lov, 15.03.2021, <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/horing-ny-boligsosial-lov/id2786962/?uid=c504a523-e113-4658-8549-799d002b159c>

Kommunal- og moderniseringsdepartement, høringsnotat Saksnr. 20/6106. «Forslag til lov om kommunens ansvar overfor vanskeligstilte på boligmarkedet» <https://www.regjeringen.no/contentassets/d0ecae28c67b4600a2553fdd1ff3265b/ny-boligsosial-lov-om-kommunens-ansvar-overfor-vanskeligstilte-pa-boligmarkedet-horing.pdf>

Kommunikasjonsfaglig bistand

Lis Homdal,
Frelsesarmeens kommunikasjonsavdeling

Foto

Mette Randem,
Frelsesarmeens kommunikasjonsavdeling

Kristianne Marøy

Design

Katrine Kjenne Rabben,
Frelsesarmeens kommunikasjonsavdeling

Skann koden og last ned
vår boligsosiale melding digitalt